

LA PIETAT ÉS UNA VIRTUT PERILLOSA?

Aquesta qüestió té l'origen d'una obra d'importància central en la gran cultura europea: és el debat sobre el que se centra l'*Antígona* de Sòfocles, on l'heroïna tràgica contraposa el deure de la pietat filial a l'obligació legal i política. Cal expressar la pietat en les decisions polítiques o cal ser just, en el sentit més jurídic i formal del terme? No sempre la pietat és una qüestió privada ni la justícia és tan sols un problema legal i públic. En el món romà el concepte de "clemència" implicava el dos nivells.

A grans trets troben en els clàssics de la filosofia dues respostes possibles a aquesta qüestió: la dels emotivistes, amb Rousseau i Schopenhauer, favorables a la pietat (o al que avui anomenaríem 'empatia') i la dels formalistes, entre els quals destaquen Kant i Nietzsche. Amb tot, cal dir que aquest debat avui té una altra derivada. Sabem que la pietat, l'empatia, el mimetisme i el contagi emocional estan basats en les neurones mirall del nostre cervell, descobertes per Giacomo Rizzolatti cap a 1990 i confirmades després per Roy Mukamel. La pietat, com totes les emocions, tindria, doncs, un fonament biològic (encara que pugui ser òbviament educada i construïda socialment), mentre el concepte de justícia és públic i polític en el grau més ampli. És perillosa la pietat quan s'aplica a la vida pública?

1. LA TRADICIÓ MAQUIAVÈLICA, KANT I NIETZSCHE PENSAVEN QUE SÍ

Maquiavel defensava que el Príncep no pot ser pietós (tot i que li convé semblar-ho) perquè no es pot ser feble amb els qui posen l'Estat en qüestió. Per la seva banda, Kant, que provenia d'una tradició protestant pietista en què els afectes i les emocions estaven força mal vistos, considerava la pietat un simple element de la sensibilitat; només el respecte a la llei i l'exigència d'obrar per deure han de regir la conducta moral.

El respecte (el tribut o homenatge que no podem deixar d'atorgar al mèrit) pot ser racionalment exigit; la pietat – en canvi, no ho pot ser perquè és subjectiva. La pietat és un sentiment i la vida moral no es pot regir per sentiments (canviants), sinó per la raó (universal). Per a Nietzsche, la pietat és, senzillament, la pràctica o l'expressió del nihilisme, tal com ho explica a *El Crepuscle dels ídols*. És una virtut dels febles i per als febles que, a més resulta perillosament contagiosa. L'home superior és fort i no pietós.

2. ROUSSEAU I SCHOPENHAUER PENSAVEN QUE NO

La pietat no és negativa per a la vida pública, més aviat la fa més humana i permet que millorin les relacions humanes. En la Il·lustració, l'*Encyclopédie* de Diderot i D'Alembert deia que: "és un sentiment natural de l'ànima que s'experimenta a la vista de les persones que pateixen o que estan en la misèria (...) Res no fa tant d'honor a la humanitat com aquest generós sentiment: entre tots els moviments d'ànima és el més dolç i el més deliciós pel que fa als seus efectes".

Per a Rousseau no és l'educació, ni el raonament el que ens fa humans. Fins i tot en una societat moralment corrompuda, la bondat originària neix a l'interior del cor humà, en una clara intuïció preromàntica. Com diu ell mateix al *Discurs sobre l'origen i el fonament de la desigualtat*, la pietat és el "sentiment natural (...) que ens porta sense reflexió en ajut dels qui veiem patir". La pietat, com la tendresa que la mare sent pel seu fill, ens humanitza.

Per a Schopenhauer, la pietat davant la feblesa de la vida és: "l'únic principi real de tota justícia espontània i de tota veritable caritat" (*Sobre el fonament de la moral*). Com que el desig i el patiment ens fan dissortats, necessitem la compassió. La compassió (el patir/amb) ens humanitza. D'aquesta tesi schopenhauriana en deriva el concepte modern d'empatia, tal com s'entén en la psicologia humanista i, especialment, en l'obra de Carl Rogers.

Per a debatre:

- ✓ *Et sembla que la pietat és incompatible amb la justícia? O penses més aviat que la pietat ha de ser la culminació i la superació de la justícia? Justifica la resposta.*
- ✓ *Ser pietós es pot identificar amb ser feble? Per què?*
- ✓ *Et sembla que hi ha arguments no emotivistes per valorar la pietat? Quins?*